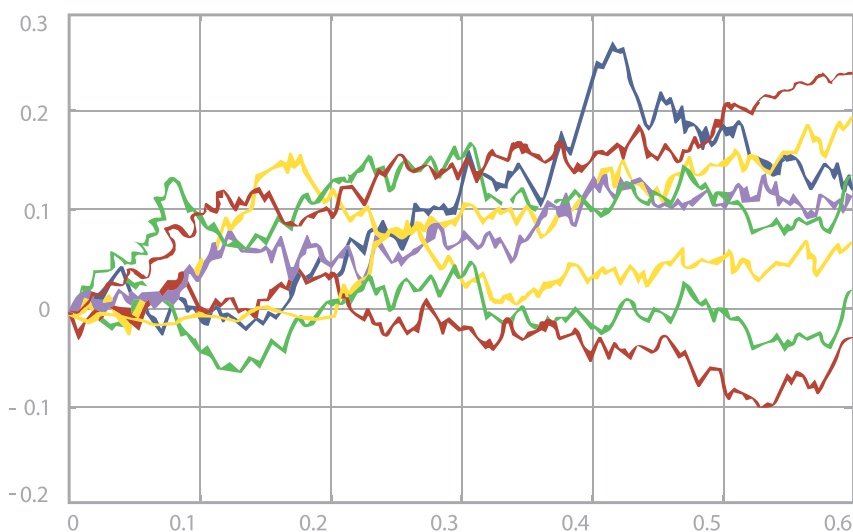

VŨ TIẾN

GIAO DỊCH SỰ BẤT ĐỊNH

PHƯƠNG PHÁP ĐẦU TƯ THỰC CHIẾN
TRONG MÔI TRƯỜNG ĐẦY NGẪU NHIÊN
CỦA THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH

(Tái bản có cập nhật)

 NHÀ XUẤT BẢN
DÂN TRÍ

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU7

Danh mục thuật ngữ tài chính – chứng khoán được
sử dụng trong sách..... 16

PHẦN 1:
CƠ SỞ CỦA HỆ THỐNG GIAO DỊCH 18

CHƯƠNG 1 Thị trường ngẫu nhiên.....22

CHƯƠNG 2 Định lượng lợi thế và kỳ vọng66

CHƯƠNG 3 Rủi ro của sự bất định 94

CHƯƠNG 4 Kiểm chứng hệ thống giao dịch..... 124

CHƯƠNG 5 Kiến trúc của một
hệ thống giao dịch181

PHẦN 2:
PHƯƠNG PHÁP GIAO DỊCH..... 196

CHƯƠNG 6 Đọc hiểu thị trường.....200

CHƯƠNG 7 Nền tảng của các thiết lập giao dịch..... 228

CHƯƠNG 8 Hệ thống giao dịch thực tế.....281

CHƯƠNG 9 Kết quả định lượng hệ thống..... 312

CHƯƠNG 10 Không giao dịch cũng là một phần
 của hệ thống348

PHẦN 3:
PHÁT TRIỂN SỰ NGHIỆP GIAO DỊCH.....363

CHƯƠNG 11 Đầu tư giá trị dưới góc nhìn giao dịch367

CHƯƠNG 12 Các phương pháp tăng trưởng nguồn vốn.....402

Lời kết413

Checklist 12 quy tắc vàng trong giao dịch sự bất định.....418

LỜI NÓI ĐẦU

Cào mừng bạn đến với cuốn sách *Giao dịch sự bất định*, tôi cho rằng có thể bạn đến đây vì đang đi tìm “chén thánh” cho công cuộc đầu tư của mình. Hầu hết mọi người khi bắt đầu tham gia vào thị trường tài chính đều kỳ vọng vào một viễn cảnh tuyệt vời: “Nằm tắm nắng trên một bãi biển, những con sóng thông thả đập từng nhịp vào bàn chân, trên tay là một quả dừa, và bên cạnh là những người mà bạn yêu, hoặc có thể là những cô nàng nóng bỏng!”. Trong viễn cảnh đó, bạn không còn nỗi lo nào về tiền, vì bạn có thể kiếm nó dễ dàng từ thị trường tài chính, bạn tin mình đã nắm được “bí quyết thành công”. Nhưng, khi đang tận hưởng cảm giác tuyệt vời đó, bỗng từ phía chân trời xa, một con sóng khổng lồ kéo đến, tốc độ di chuyển của nó còn nhanh hơn cả một chiếc xe đua công thức một. Khi nhận ra sự xuất hiện của nó, bạn cuống cuống bật dậy khỏi chiếc ghế của mình rồi chạy về phía ngược lại, nhưng không còn kịp, cơn sóng thần tràn vào và cuốn trôi đi tất cả.

Câu chuyện trên là một sự kiện rất hiếm gặp trong thực tế, nhưng không phải là chưa từng xảy ra, và tôi mong rằng nó không bao giờ xảy đến với bất kỳ ai trong chúng ta. Tuy nhiên, nó lại là một ví dụ minh họa khá chính xác (và phũ phàng) về sự vận hành của thị trường tài chính. Sự bất định, nguy hiểm và vô cảm của nó là rào cản vô cùng lớn cho bất kỳ ai trên con đường đi tìm “chén thánh” cho mình. Bản thân tôi cũng đang đi trên con đường đó, thật may mắn khi hiện tại tôi đã phần nào đạt được về đầu tiên của viễn cảnh mà tôi vừa kể. Có thể cơn sóng thần sẽ bất ngờ ập đến, nhưng tôi đã có sự chuẩn bị, một chiếc trục thẳng được đặt ngay cạnh chiếc ghế mà tôi đang nằm, có lẽ tôi sẽ

thoát được khỏi cơn sóng thần đó, nếu chiếc trực thăng không bất ngờ bị hỏng.

Các nhà giao dịch, nhà đầu tư mới thường lầm tưởng để thành công trong thị trường tài chính thì chỉ cần có một phương pháp giao dịch đúng. Dù điều này rất quan trọng, nhưng nó chỉ là một phần, thị trường tài chính luôn tồn tại những sự kiện cực đoan với xác suất xảy ra thấp, chúng có sức mạnh ảnh hưởng đến toàn bộ quá trình đầu tư của bạn, có thể mang lại cho bạn rất nhiều tiền và cũng có thể lấy đi của bạn tất cả. Đã có quá nhiều lần bùng nổ và sụp đổ của thị trường tài chính trong lịch sử phát triển của nó, điều mà mọi người, hay thậm chí cả những chuyên gia giàu kinh nghiệm nhất đều nói là không thể xảy ra, tuy nhiên sự thật là chúng lại luôn xảy ra và chắc chắn còn tiếp tục xảy ra.

Kể từ khi bắt đầu giao dịch, tôi đã cố gắng đọc nhiều tài liệu nhất có thể, tìm hiểu những phương pháp và lý thuyết được cho là “đúng” nhất về thị trường. Nếu lướt qua Internet và các diễn đàn về giao dịch, bạn có thể dễ dàng tìm được hàng tá hệ thống lý thuyết, nhiều trong số chúng được trình bày có vẻ mang lại tiềm năng lớn, chẳng hạn như phương pháp giao dịch theo “hành động giá” hay cách đọc dòng lệnh của “cá mập”, hoặc những ý tưởng về “tiền thông minh”, săn tìm cắt lỗ và thanh khoản. Những hệ thống này cứ luân phiên nhau bước lên vũ đài quan tâm, được nhiều người tung hô rồi sử dụng nhưng rồi lại biến mất khi những người tham gia phát hiện ra hệ thống không cung cấp kết quả nhất quán và quá khó để sử dụng trong thực tế.

Tôi đã tự lập trình EA (robot giao dịch) và các hệ thống chỉ báo tín hiệu tự động để kiểm tra, thực thi phần lớn những chiến lược đó. Với lượng dữ liệu thu được, tôi nhận ra rằng các hệ thống này hầu hết chỉ có thể tạo ra lợi nhuận trong ngắn hạn. Có thể trên một cặp tiền tệ đơn lẻ, một cổ phiếu đơn lẻ, một khung thời gian đơn lẻ, trong một vài năm, biểu đồ thống kê lợi nhuận của nó là một đường hướng lên trên, nhưng sau vài năm, khi vượt qua giai đoạn đó, nó lại là một đường đi xuống, trở về điểm bắt đầu.

Vậy liệu có tồn tại một chiến lược chiến thắng nhất quán trên thị trường không?

Tôi ước rằng mình có thể tìm được một cuốn sách trả lời câu hỏi đó từ thời điểm tôi mới bước chân vào ngành giao dịch. Thực tế là “có thể” một vài cuốn sách làm được điều đó, nhưng tại thời điểm đọc chúng, tôi chưa có đủ kinh nghiệm cũng như trải nghiệm để hiểu những gì mà tác giả truyền tải. Là một người tin vào khoa học và số liệu, tôi thấy đa phần những cuốn sách về giao dịch hiện nay đều không thể hiện được kết quả dựa trên dữ liệu, hoặc nếu có thì cũng chỉ là những hình minh họa lẻ tẻ không có giá trị về mặt thống kê. Mặc dù việc chứng minh một điều gì đó dựa trên những dữ liệu từ quá khứ không thật sự chắc chắn, vì chỉ cần một sự kiện trong tương lai thể hiện rằng nó sai thì điều đó sẽ sai (giống như việc nhìn thấy một triệu con thiên nga màu trắng cũng không thể đưa đến kết luận rằng tất cả thiên nga đều trắng, bởi chỉ cần một con thiên nga màu đen là có thể phủ nhận điều đó rồi), nhưng ít ra, nếu chú tâm quan sát, chúng ta sẽ có được cái nhìn sâu sắc hơn, đồng thời kết luận được rằng: “Thiên nga có nhiều màu”.

Việc kiểm chứng kết quả của một phương pháp bằng dữ liệu không chứng minh được tính đúng đắn của nó trong tương lai, nhưng lại rất tốt cho tâm lý của nhà giao dịch, yếu tố cơ bản tạo nên sự nhất quán. Nó giống như khi chúng ta học hỏi từ những người đã thành công trong một lĩnh vực nào đó, ít nhất, chúng ta sẽ có được nền tảng dựa trên kinh nghiệm và trải nghiệm của họ. Nếu mọi thứ là bất định (tuyệt đối hay do kiến thức hạn hẹp của chúng ta) thì tốt hơn hết, chúng ta nên tin vào những gì đã được thực nghiệm kiểm chứng.

Sự bất định hay ngẫu nhiên có thể chỉ là một ảo tưởng xuất phát từ sự thiếu hiểu biết của chúng ta về một sự vật hiện tượng. Chẳng hạn như khi tung một con xúc xắc, nếu tính toán được mọi yếu tố tác động lên nó, bạn có thể dự đoán chính xác nó sẽ cho ra mặt số nào, nhưng do năng lực và trình độ tính toán không đủ, bạn kết luận rằng kết quả

tung là ngẫu nhiên. Ngược lại, việc bạn cho rằng một thứ không ngẫu nhiên, chẳng hạn như kết quả của xổ số lúc 6 giờ tối, có thể cũng là một ảo tưởng do sự tự tin thái quá vào hiểu biết của bản thân, rằng có thể sử dụng một bộ quy tắc nào đó để tính toán ra con số tiếp theo của hôm nay.

Giả thuyết thị trường hiệu quả cho rằng chuyển động của thị trường tài chính là hoàn toàn ngẫu nhiên và không khác việc tung một đồng xu là bao. Theo đó, không tồn tại một chiến lược giao dịch có khả năng kiếm tiền đều đặn từ thị trường vượt qua mức tăng chung. Chúng ta không nên giao dịch mà chỉ nên mua và nắm giữ các chỉ số chứng khoán. Mặc dù trong thực tế, có nhiều bằng chứng và thống kê chỉ ra rằng thị trường không ngẫu nhiên hoàn toàn, vẫn tồn tại những thời điểm nó hoạt động không hiệu quả. Nhưng những bằng chứng thống kê này lại sử dụng phép quy nạp (dùng một đặc điểm của tập hợp nhỏ để suy ra đặc điểm của tập hợp lớn), cho nên chính nó cũng không có tính chắc chắn. Tập hợp lớn của chúng ta có thể nói là vô hạn, chúng ta không thể khẳng định rằng các thống kê mà chúng ta quan sát mô tả chính xác được nó. Trong thị trường cũng tồn tại rất nhiều biến số tác động qua lại lẫn nhau và các biến số mới liên tục xuất hiện khiến cho đặc điểm của thị trường có thể sẽ thay đổi. Cho nên, tạm thời chúng ta có thể cho rằng chuyển động của thị trường tài chính là bất định.

Vậy nếu thực sự có tồn tại một chiến lược chiến thắng nhất quán trên thị trường thì nó sẽ hoạt động như thế nào? Liệu chúng ta có thể tin rằng nó sẽ tiếp tục hoạt động trong tương lai không? Hay tất cả chỉ là ngẫu nhiên và chúng ta không có cách nào để chiến thắng?

Trong cuốn sách này tôi sẽ cố gắng đưa ra những dữ liệu, kinh nghiệm mà tôi đã thu thập được trong hành trình của mình để giải quyết những câu hỏi đó. Mặc dù sự giải quyết đó cũng sẽ không chắc chắn, vì không ai có thể đoán được tương lai, nhưng tôi cho rằng, có cơ sở dữ liệu và kinh nghiệm vẫn hơn là mò mẫm trong vô định. Mục đích chính của cuốn sách là truyền tải cho bạn góc nhìn của tôi về thị

trường tài chính và cách tôi sử dụng góc nhìn đó để xây dựng chiến lược giao dịch. Tôi chắc hẳn bạn sẽ tìm kiếm trong cuốn sách một chiến lược cụ thể để có thể áp dụng ngay, mặc dù tôi sẽ trình bày điều đó trong phần giữa của cuốn sách, nhưng tôi khuyến nghị bạn hãy đọc kỹ những phần đầu tiên trước. Vì nếu không, cuốn sách này không khác gì những cuốn sách về giao dịch khác mà bạn từng đọc, nếu bạn áp dụng ngay chiến lược, mà không có tư duy và góc nhìn đúng đắn, bạn vẫn sẽ bị kẹt trong vòng lặp tìm kiếm chén thánh mãi mãi.

Mong muốn của tôi khi viết cuốn sách này là có thể tạo ra một ấn phẩm giúp cho những nhà giao dịch có được một tư duy và cách tiếp cận thị trường tài chính một cách dài hạn. Cuốn sách cũng có thể giúp cho những nhà giao dịch định lượng nhiều kinh nghiệm có một góc nhìn mới hơn để phát triển sự nghiệp. Bạn có thể thắc mắc rằng tại sao tôi lại chia sẻ những điều này, tại sao tôi không giữ nó cho riêng mình rồi tự kiếm tiền thôi. Tôi đã nghĩ rất nhiều về những điều đó, tôi đã cho rằng nếu tôi chia sẻ những kinh nghiệm, bí quyết của mình và nhiều người sử dụng nó, có thể dẫn đến việc phương pháp hay cách tiếp cận đó không còn đúng trong thị trường, sau đó tôi không thể kiếm tiền từ nó nữa. Đồng thời tôi cũng chẳng biết bạn là ai, việc giúp đỡ bạn chẳng có lợi ích gì cho tôi cả.

Điều đó có lẽ là đúng, nếu có một phương pháp, cơ hội nào đó mang lại hiệu quả thì sẽ có rất nhiều người sử dụng nó, việc một số bộ phận nhà giao dịch liên tục kiếm được tiền có thể dẫn đến thị trường có phản ứng lại với chính phương pháp đó, tiền liên tục được rút ra ở trong một trò chơi có tổng bằng 0 thì dần dần nguồn tiền sẽ cạn, hệ quả cuối cùng là phương pháp không còn đúng. Tuy nhiên, tôi có một cách nhìn nhận khác về thị trường tài chính, tôi cho rằng nó không phải là một trò chơi có tổng bằng 0 như nhiều người nhận định. Vì thế việc tôi chia sẻ có lẽ sẽ không ảnh hưởng gì cả, hơn nữa cách tiếp cận của tôi sẽ rất linh hoạt, cho dù một số điểm của phương pháp có thể sẽ không còn đúng trong tương lai, nhưng những tư duy nền tảng của nó vẫn

sẽ giúp chúng ta xây dựng được những cách thức khai thác mới khi thị trường có biến đổi. Những góc nhìn và kiến thức tôi tích lũy được đều đến từ quá trình giao dịch, tôi đã chất lọc và kiểm chứng chúng thông qua những số liệu, kết hợp với việc loại bỏ những thứ không được dữ liệu ủng hộ, tôi đã có một góc nhìn riêng của mình về thị trường và tìm cách để ứng dụng được vào thực tế.

Điều tiếp theo dẫn đến việc tôi chia sẻ là bởi cuộc sống của tôi đã có nhiều bước tiến đáng kể so với thời kỳ bắt đầu giao dịch, việc không còn phải mất quá nhiều công sức để lo lắng về cơm áo gạo tiền dẫn đến việc tôi có nhiều chiêm nghiệm về cuộc sống hơn. Tôi thấy rằng nếu đạt đến một ngưỡng tài chính nào đó, việc có thêm nhiều tiền không mang lại cho chúng ta thêm nhiều hạnh phúc. Một ngày nào đó, khi chết đi, chúng ta sẽ bị lãng quên, nhưng nếu để lại được di sản là những góc nhìn và suy nghĩ của mình, những giá trị đó sẽ còn sống mãi. Vì vậy, tôi đã ấp ủ viết một cuốn sách chia sẻ những trải nghiệm của mình trong ngành này, mong rằng nó có thể hữu ích cho mọi người, điều đó chắc chắn mang lại cho tôi nhiều niềm vui hơn.

Bản thân tôi là một nhà giao dịch toàn thời gian làm việc tự do và từng học chuyên ngành về kinh tế, nhưng phần lớn những kiến thức và kinh nghiệm tôi chia sẻ cho bạn trong cuốn sách này không được tích lũy khi tôi còn đang trên ghế nhà trường, mà là khi đã bắt đầu công việc giao dịch. Tôi cũng không phải là một chuyên gia kinh tế, lập trình hay phân tích dữ liệu, những gì tôi làm đều dựa vào kinh nghiệm và góc nhìn của bản thân hơn là theo một quy trình, cho nên cuốn sách sẽ có nhiều thiếu sót đồng thời cách diễn đạt có thể không bài bản, mong bạn đọc có thể góp ý và thông cảm.

Là người luôn đề cao thực hành trong mọi việc, nếu muốn tìm hiểu hoặc tham gia một lĩnh vực gì đó, việc đầu tiên tôi làm sẽ là thực hành ngay thay vì tìm hiểu lý thuyết. Sức mạnh của việc hành động là rất lớn, nếu từng đọc qua những cuốn sách về làm giàu hay nghiên cứu tư duy của người thành công, bạn sẽ thấy điều đó. Hành động, hành

động và hành động, đó là điều đầu tiên thúc đẩy mọi thứ để dẫn đến thành công. Tất nhiên, thành công còn phụ thuộc nhiều yếu tố khác nữa, nhưng hành động lại là thứ đầu tiên cần có. Nếu bạn muốn trúng số, thì việc đầu tiên phải làm là đi mua một tấm vé.

Theo tôi, việc tích lũy, tiếp thu kiến thức tốt nhất nên đi theo trình tự: Thực hành – Sai – Học – Sửa – Thực hành – Sai – Học – Sửa...

Cách tôi trình bày cuốn sách này cũng theo lối của một người thực hành. Tôi sẽ cố gắng miêu tả mọi thứ theo góc nhìn của bản thân thông qua những dữ liệu đã thu thập được trong quá trình thực chiến trên thị trường, tập trung vào những gì “ra tiền”, vì mục tiêu quan trọng nhất của chúng ta khi tham gia vào thị trường tài chính là lợi nhuận.

Do tôi đã làm việc trong môi trường tài chính khá lâu, nên rất nhiều kiến thức, định nghĩa về thị trường đã tồn tại trong tâm thức tôi dưới dạng phản xạ. Mặc dù sẽ cố gắng trình bày dễ hiểu nhất, vẫn sẽ có những từ ngữ chuyên môn mà tôi không giải thích lại hoặc sử dụng những từ ngữ khác với các tài liệu chính thống hoàn toàn do vô tình. Điều đó giống như việc bạn không bao giờ cần cố giải thích hay suy nghĩ xem tay, chân, mắt, mũi... của mình cụ thể là gì. Bởi vậy, tôi đề xuất rằng, nếu bạn là một người mới chưa biết gì về giao dịch, đừng đọc cuốn sách này vội mà hãy mở một tài khoản giao dịch với số vốn tối thiểu và tiến hành giao dịch ngay. Điều đó giúp bạn tạo ra một chi phí chìm ngay lập tức, làm tăng cam kết của bạn với việc đọc hiểu cuốn sách, giúp bạn tiến xa hơn trên con đường giao dịch.

Nội dung cuốn sách sẽ thích hợp cho những nhà giao dịch đã có “da thịt” trong thị trường. Cũng có nhiều kỹ thuật và phương pháp cần sử dụng kỹ năng lập trình mà tôi không trình bày chi tiết, thay vào đó chỉ đưa ra những kết quả và góc nhìn của mình đối với kết quả đó.

Tiếp theo, tôi muốn chia sẻ rằng việc tạo ra lợi nhuận trên thị trường tài chính sẽ vô cùng, vô cùng khó khăn, dù viết thêm 100 từ “vô cùng” nữa cũng không diễn tả được hết. Điều này cần được ghim vào

trí nhớ để bạn lường trước những trường hợp xấu nhất và luôn cẩn thận với nguồn vốn của mình. Hãy nhớ đến câu chuyện tôi kể ở phần Lời nói đầu, hãy tưởng tượng rằng những cơn sóng thần sẽ ập đến liên tục, chứ không phải là sự kiện hiếm gặp nữa.

Sự khó khăn trong việc tạo ra lợi nhuận trong thị trường tài chính đến từ rất nhiều yếu tố. Nguyên nhân chính là sự bất định và đặc tính “không phản hồi” của nó, điều này làm chúng ta gặp khó khăn lớn bởi những hành động và tư duy của chúng ta về cách thế giới vận hành thường ngược lại điều đó. Chúng ta luôn cho rằng “không có gì là ngẫu nhiên” và mình có thể thường xuyên “tác động để thay đổi môi trường”.

Nguyên nhân bởi việc đó đã diễn ra từ thời nguyên thủy, loài người được trao cho một lợi thế tiến hóa rất mạnh là trí thông minh. Chúng ta sử dụng nó để cải tạo, thay đổi môi trường sống, tạo nên những công cụ phục vụ mục đích của mình. Môi trường có thể phản ứng ngay lập tức với hầu như mọi hành động của chúng ta, nhờ vậy chúng ta có được một vòng lặp phản hồi học tập nhanh chóng để hình thành các kỹ năng và phát triển. Suốt quá trình đó, tư duy nhị nguyên đã in hằn vào tiềm thức của chúng ta. Mọi sự vật, hiện tượng chúng ta quan sát, chỉ có một trong hai trạng thái là đúng hoặc sai. Chúng ta luôn muốn mình “phải đúng”, đó là yêu cầu cấp thiết cho việc tồn tại. Nhờ trí thông minh xuất sắc và lượng kiến thức tích lũy được ngày càng nhiều, chúng ta càng nhận biết được nhiều điều “đúng”. Từ đó những điều bất định càng ít đi. Bây giờ, chúng ta đã có thể tính toán được quỹ đạo của những ngôi sao xa tít trên bầu trời cùng nhiều dự đoán kinh ngạc khác về vũ trụ.

Nhưng, đối với thị trường tài chính đầu tư thì ngược lại. Tại đây, chúng ta không nhận được các phản hồi theo quan hệ nhân – quả, mọi thứ lúc thì đúng, lúc thì sai. Cùng một cách thức thực hiện, cùng một hành động nhưng ở những lần khác nhau, kết quả thu được lại khác, điều đó làm chúng ta không có một vòng lặp phản hồi học tập đủ mạnh.

Nếu sử dụng tư duy nhị nguyên, đúng sai thông thường, chúng ta sẽ dễ dàng thất bại. Trong ngành này, có vô vàn biến số liên đới tác động lẫn nhau, khiến cho nó trở thành một hệ phi tuyến. (*Hệ phi tuyến là một hệ có nhiều hơn hai tác động qua lại, một bài toán vật lý nổi tiếng mà hiện nay loài người vẫn chưa thể giải được liên quan đến dự đoán quỹ đạo của ba vật thể tương tác. Chúng ta mới chỉ dự đoán được quỹ đạo của một hệ gồm hai vật thể.*) Bên cạnh đó, dưới sự tham gia và tác động của con người (một sinh vật có trí tuệ và hành động khó đoán), việc dự báo chính xác về những chuyển động của thị trường là bất khả thi ở thời điểm hiện tại.

Cho nên, bằng những kinh nghiệm của mình, tôi đề nghị bạn thay đổi từ những tư duy đã nói ở trên sang tư duy xác suất cho mọi thứ trong ngành này. Dù bạn từng là một bác sĩ giỏi, một lập trình viên xuất sắc, hay thậm chí là một nhà kinh doanh tài ba, hãy biết rằng: Bất kỳ sự kiện nào xảy ra trên thị trường đều không chắc chắn và không thể dự đoán, không có gì đúng, cũng không có gì sai. Cho dù hành động như thế nào, bạn cũng không thể tác động gì đến thị trường, thị trường không nghe, không biết và không quan tâm đến bạn. Nguyên nhân không quan trọng, kết quả mới là quan trọng.

Danh mục thuật ngữ tài chính – chứng khoán được sử dụng trong sách

STT	Thuật ngữ	Giải nghĩa
1	Trader	Người giao dịch, mua bán tài sản tài chính để tìm kiếm lợi nhuận từ chênh lệch giá.
2	Stop Loss	Mức cắt lỗ được đặt trước để giới hạn thua lỗ khi thị trường đi ngược kỳ vọng.
3	Backtest	Việc kiểm tra một chiến lược giao dịch trên dữ liệu quá khứ để đánh giá hiệu quả trước khi áp dụng thực tế.
4	Drawdown	Mức sụt giảm của tài khoản từ đỉnh xuống đáy trong một giai đoạn.
5	Breakout	Hiện tượng giá phá vỡ một vùng quan trọng như hỗ trợ, kháng cự hoặc vùng tích lũy.
6	Futures	Hợp đồng tương lai; công cụ cho phép mua hoặc bán một tài sản ở mức giá xác định tại một thời điểm trong tương lai.
7	Phái sinh	Công cụ tài chính có giá trị phụ thuộc vào một tài sản cơ sở, như cổ phiếu, hàng hóa, chỉ số hoặc tiền tệ.
8	Thị trường crypto	Thị trường giao dịch các tài sản mã hóa như Bitcoin, Ethereum và các loại tiền mã hóa khác.
9	Thị trường ngoại hối (Forex)	Thị trường giao dịch các cặp tiền tệ, ví dụ EUR/USD, GBP/USD hoặc USD/JPY.
10	Bán khống	Việc bán một tài sản khi kỳ vọng giá giảm, sau đó mua lại ở giá thấp hơn để hưởng chênh lệch.
11	Spread	Chênh lệch giữa giá mua và giá bán; đây là một dạng chi phí giao dịch.
12	Hedging	Hoạt động phòng vệ rủi ro bằng cách mở vị thế nhằm giảm tác động bất lợi từ biến động thị trường.